

MÖLNDALS KVARNBY

Historik på lättläst svenska

Ett kulturhistoriskt
riksintresse

MÖLNDALS
STADSMUSEUM

Forsen byggde samhället

Mölnadal betyder kvarndalen.
Namnet kommer från kvarnar
som har funnits i forsen i Mölndalsån.

Området som växte fram runt forsen
heter fortfarande Kvarnbyn.

Forsen i Mölndalsån är
nästan en kilometer lång
och 48 meter hög.

Nedanför forsen fanns förr i tiden
bra jordbruksmark.
Bönderna använde vattenkraften från forsen
för att mala mjöl av säd.

Efterhand började fler verksamheter
att använda vattenkraft.
Även industrier som inte malde mjöl
kallades för kvarnar.

Oljemålning från år 1868.
Konstnär: Ludvig Messman

Vid slutet av 1600-talet fanns det 35 kvarnar längs Mölndalsån. Kvarnarna användes bland annat till att mala mjöl, såga timmer och för att göra kläder och papper.

Från lokal handel till handel med hela världen

Utvecklingen av Kvarnbyn fortsatte under 1600-talet. Kvarnarna i Mölndal var viktiga när staden Göteborg grundades år 1621.

Den nya staden Göteborg fick ta ut skatt och andra avgifter från 17 kvarnar i Kvarnbyn. Det gav inkomster till den nya staden.

När Göteborg växte ökade handeln mellan Göteborg och Kvarnbyn. Ekonomin och fabrikerna växte.

En del av trävirket som behövdes för att bygga Göteborg sågades i Kvarnbyn.

Från länder som Amerika och Ryssland importerades råvaror till fabrikerna i Kvarnbyn. Av varorna gjordes linolja, papper kläder och tyger som exporterades till hela världen.

De stora industrierna

I slutet av 1800-talet var Kvarnbyn en av de viktigaste industrierna i Sverige.

Här fanns stora pappersindustrier, textilindustrier och fabriker som framställde linolja.

Pappersindustrin

Det första pappersbruket i Kvarnbyn startade redan år 1653.

Då tillverkades papper för hand av gamla textilier.

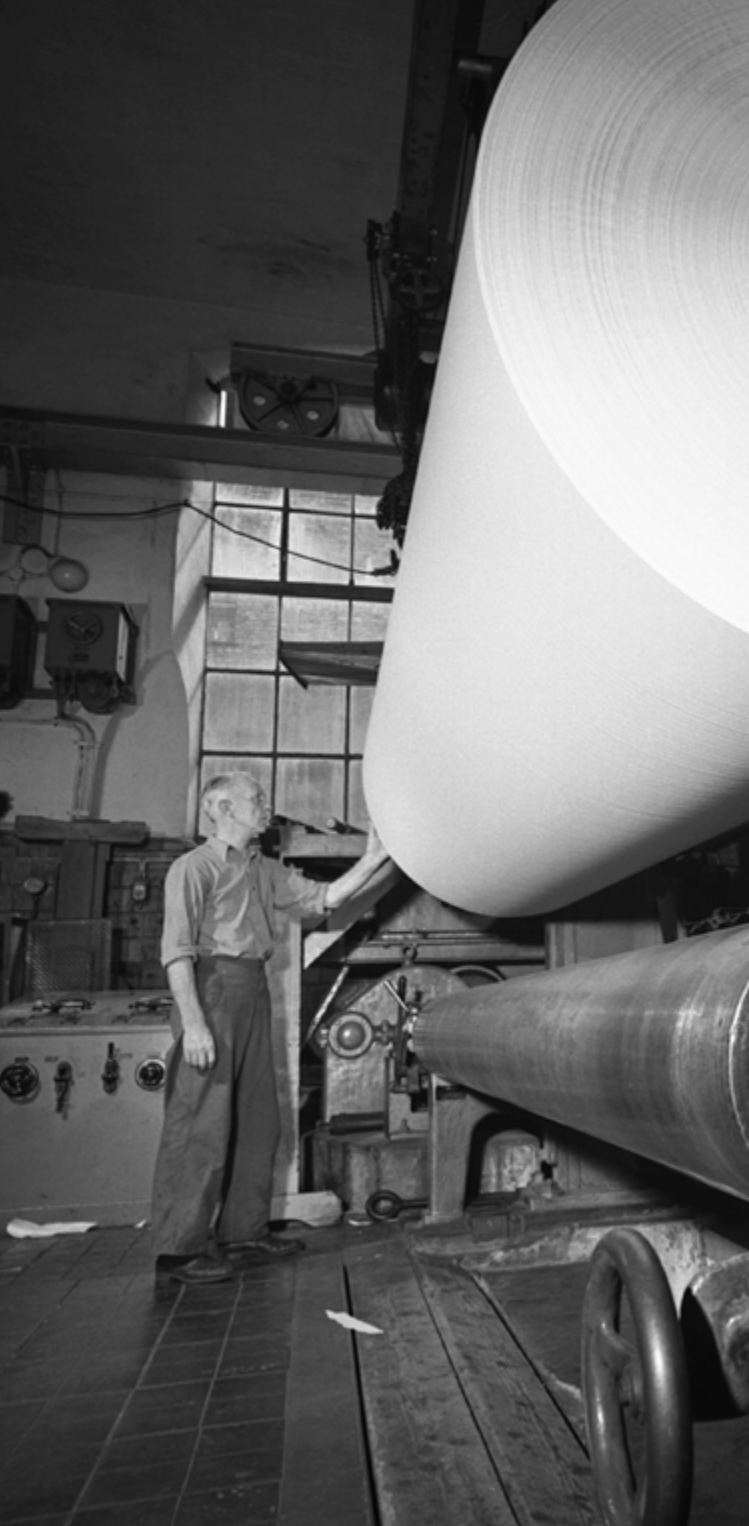
Sedan startade fler pappersbruk i Kvarnbyn.

Korndals pappersbruk är ett av dem. Pappersbruket startade under sista hälften av 1700-talet och växte under 1800-talet.

Korndal blev det största och mest tekniskt framstående pappersbruket i Sverige. Som mest arbetade 700 personer på Korndals pappersbruk.

År 1893 köpte familjen Wallenberg Korndals pappersbruk. Företaget växte och blev känt i hela världen under namnet Papyrus.

År 2006 var sista året som papper tillverkades i Mölndal.

Papyrus, 1955.
Foto: Lennart Håwi/Mölnåls stads museum

Textilindustrin

I Kvarnbyn har det tillverkats tyger ända sedan 1600-talet. Då gjordes bland annat grovt tyg till uniformer.

På 1800-talet fick fabrikerna fler och mer effektiva maskiner. Då ökade tillverkningen och Kvarnbyn fick många nya textilfabriker.

Nästan alla som jobbade på textilfabrikerna var kvinnor. Ofta var det 100 till 200 anställda.

På 1970-talet blev det kris i textilindustrin och många fabriker stängdes. Samuelssons strumpfabrik var den sista textilindustrin i Kvarnbyn. Strumpfabriken stängdes år 1982.

Kvarnbygatan och SOAB omkring år 1990. Den stora silon revs 2009.
Foto: Boel Ferm/Mölnåls stadsmuseum

Kvinna vid textilmaskin på Stora Götafors.
Foto: Mölndals stadsmuseum/Mölndals Hembygdsförening

Oljeslagerierna

På ett oljeslageri tillverkas linolja av linfrö.

Det första oljeslageriet i Kvarnbyn startade år 1802.

Där tillverkades linolja som användes för att göra färg.

På 1800-talet låg Sveriges största oljeslageri i Kvarnbyn.

År 1916 bildades SOAB, Sveriges Oljeslageriaktiebolag. Företaget fortsatte producera linolja fram till 1960-talet.

I Kvarnbyn fortsatte tillverkningen av produkter till färgindustrin fram till år 2007.

Bostäder och service

I slutet av 1800-talet ökade Sveriges befolkning mycket.

Jobben inom jordbruket räckte inte till alla. Människor lämnade landsbygden för att bo i städer och arbeta i fabriker.

I Kvarnbyn byggdes bostäder som arbetarna och deras familjer hyrde. Det fanns också mark så att familjerna kunde bygga egna hus.

De branta backarna gjorde husen lite speciella.

Flera familjer bodde i samma hus och alla hade en egen ingång. De som bodde överst fick en bro från berget till ytterdörren.

Bostadshus i Kvarnbyn, ca år 1910–1920.

Foto: Mölndals stadsmuseum

Foto: Torsten Bundsen

De flesta husen i Kvarnbyn byggdes under sista hälften av 1800-talet och början av 1900-talet.

I dag är alla hus renoverade men området har fortfarande en speciell stil.

Som mest bodde det 2500 personer i Kvarnbyn.

I Kvarnbyn växte ett eget litet samhälle med bland annat affärer, skolor och sjukhus fram.

Torghandel, ca år 1910.

Foto: Mölndals stadsmuseum/Mölndals Hembygdsförening

Spåren i forsen

Det var vattnet i forsen som fick kvarnarna att fungera.

Vattnet träffade ett hjul som fick stenar att snurra runt.

Kvarnhusen byggdes därför på platser där vattnet kunde strömma in.

ibland byggde man rännor för att leda vattnet rätt.

Man byggde också anordningar för att anpassa så att vattnet kom i en jämn ström.

I dag kan vi se det som finns kvar av de gamla fabrikerna när vi tittar ut över forsen.

Ska bevaras för framtiden

Forsen i Kvarnbyn har använts till kvarnar ända sedan medeltiden.

I dag kan man se spår och rester av historien och hur industrierna växte fram.

Kvarnbyn har betytt mycket för framväxten av industrier i och omkring Göteborg.

I dag är Mölndals kvarnby ett riksintresse för kulturmiljövården.

Det betyder att området enligt lagen ska bevaras och skyddas för framtiden.

Du som vill veta mer

På Mölndals stadsmuseum får du veta mer om industrierna i Kvarnbyn. Du kan också se ett gammalt arbetarhem.

På Mölndals Hembygdsförenings museer får du också veta mer om livet i Kvarnbyn.

För information om museer, verksamheter och vad som händer i Kvarnbyn under året kontakta Mölndals stadsmuseum.

Kontakt

Mölnåls stadsmuseum

Kvarnbygatan 12, 431 34
Mölnåls

Telefonnummer: 031-315 16 50

Mejladress: museum@molndal.se

Hemsida: museum.molndal.se

Öppettider:

tisdag-söndag, 12.00-16.00

torsdag, 12.00-19.00

Det är gratis att besöka museet.

Foto: Camilla Eliasson. Tryck: ITAB 2019/2020

